

Pomemben je časovni okvir, v katerem prihaja do navedenih obravnav. Zdi se, da se končuje obdobje klasičnih vojn. Ob konstituiranju nacionalnih držav se zastavlja naloga, kako organizirati družbene zmogljivosti za zagotavljanje nacionalne varnosti, potem ko se je pokazalo oboroženo zavračanje in tekmovanje v oboroževanju za neuspešno. In nadalje, kakšno težo dati institucionalnim rešitvam v evropskem merilu, s katerimi se države odpovedujejo hegemonističnim težnjam na podlagi svojih vojaških moči. Prehod od odvrčanja k zaupanju je vsekakor proces, v katerem bo treba storiti vse, da bi se izognili skrajnostim.

Ivan Hvala

Autopoiesis – eine Theorie im Brennpunkt der Kritik

(urednik: Hans Rudi Fischer), Carl Auer Systeme Verlag GmbH, Heidelberg, 1991

Zbornik, ki ima v slovenskem prevodu naslov »Avtopoetičnost – Teorija v žarišču kritike«, vključuje prispevke o sistemski teoriji samoorganizacije. Imamo ga lahko za eno izmed pomembnejših del, ki so v zadnjem času izšla na tem področju znanstvenega raziskovanja. Če je teorija avtopoetičnih sistemov tudi zaradi svojega hitrega vzpona na različnih področjih znanstvenega raziskovanja v zadnjem desetletju vzbudila marsikje prepričanje, da gre tu za revolucionarno spremembo v celotni strukturi znanstvenega mišljenja, se zdi, da z delom, kot je pričujoči zbornik o avtopoetičnosti, stopamo v bolj umirjeno in zrelo fazo presojanja sistemske teorije samoorganizacije. Ta ne temelji toliko na brezprizivnem sprejemanju ideje avtopoetičnosti, temveč na njenem vsestransko kritičnem pretresu. Zrelost v razvoju znanstvene teorije se kaže tudi v njeni pripravljenoosti na sprejemanje argumentirane kritike.

Urednik zbornika, nemški filozof in lingvist Hans R. Fischer, ki je hkrati tudi avtor spremnega besedila, je prispevke avtorjev tematsko razdelil v tri sklope: prvi tematski sklop vključuje filozofski vidik ideje avtopoetičnosti, drugi specialno nevrofilozofski in nevrobiološki vidik in tretji uporabo koncepta avtopoetičnosti v družbenih znanostih. Bralcu, ki je vsaj do neke mere seznanjen z najnovejšimi trendi v razvoju sistemske teorije samoorganizacije, se najbrž ne bo zdelo sporno, da je poudarek filozofskih razprav na kritičnem spopadanju z idejo avtopoetičnosti, kakor sta jo razvila Herbert Maturana in njegov učenec Francesco Varela, v okviru socioloških pa na kritičnem pretresu nekaterih delov teorije avtopoetičnega družbenega sistema Niklasa Luhmanna. Kljub temu pogrešamo v zborniku večjo konsistentnost, ko gre za prestop s splošne spoznavno-teoretske na praktično-aplikativno raven obravnavanega modela avtopoetičnosti.

Zaradi bogastva obravnavanih tem, ki se pojavljajo v zvezi s problemom avtopoetičnosti, ta pomanjkljivost niti ni tako pomembna. Avtorji prispevkov v prvem delu (R. Fischer, F. Wallner, H. Radermacher, D. Koenncke in drugih) si prizadevajo, da bi idejo avtopoetičnosti, kakor se je oblikovala v kognitivni teoriji Maturane in Varele, kritično spopadli z nekaterimi tradicionalnimi filozofskimi koncepti Descartesa, Kanta, Wittgensteina in še nekaterih drugih filozofov. Kot je znano, sta sintagmo »avtopoiezis« v znanstvenoteoretski stil mišljenja uvedla čilska biologa H. Maturana in F. Varela. Z njo sta hotela izraziti avtonomijo in krožno organizacijo vseh organskih sistemov. Čeprav naj bi se koncept avtopoetičnosti izvorno nanašal na problem razumevanja bioloških pojavov, je bil že pri samih tvorcih te ideje uporabljen za utemeljevanje širšega programa kognitivne teorije. Takšen tip naturalizirane epistemologije (njen cilj ni upravičevanje spoznanja, temveč specifično pojasnjevanje pogojev pridobivanja spoznanja), se tako nujno spopada s celo vrsto spoznavnoteoretskih konceptov, ki se pojavljajo v tradicionalnem filozofskem mišljenju.

Avtorjem filozofsko intoniranih prispevkov v zborniku je uspelo predvsem s pritegnitvijo idejno-zgodovinskega paralelizma celoto novodobnih razmislekov o avtopoetičnosti postaviti v drugačen kontekst. Tu

uvajanje kategorije avtopoetičnega sistema kot sistema, ki vzpostavlja in ohranja samega sebe, ne nastopa kot nekaj samo po sebi umevnega. Čeprav se zdi, da je prepričanje o njegovi hevristični in eksplorativni znanstveni moči preplavilo celo vrsto znanstvenih disciplin. V zvezi s tem naj omenimo samo eno izmed številnih, za filozofsko razmišljanje vsekakor tipičnih dilem, ki spremljajo vsebino tega pojma. V pričujočem zborniku nanjo opozarja H. Radermacher. Semantika pojma avtopoetičnosti se v širšem filozofskem razmisleku neposredno nanaša na kategorijo *causa sui* na eni in kategorijo emanacije na drugi strani. Če sta torej tako *causa sui* kot tudi emanacija tista pojma, ki »obkrožata« eksplikandum avtopoetičnosti, pa za oba velja, za kar je med drugim že opozarjal Kant, da vodita v metafiziko in teologizacijo mišljenja. Logično se zato zastavlja vprašanje, ali je na splošni spoznavnoteoretski ravni sploh mogoče govoriti o deteologizaciji koncepta avtopoetičnosti. Odgovor na to in celo vrsto drugih vprašanj, povezanih z idejo avtopoetičnosti, pa naj gre za konstruktivistični model (znanstvenega) opazovanja, konotativnost in denotativnost znanstvene komunikacije, je v avtorskih prispevkih prvih dveh delov zbornika.

Luhmannova sistemska teorija družbe je najbolj elaborirana oblika uporabe ideje avtopoetičnosti v družbenih znanostih. Zato ni prav nič presenetljivo, da so praktično vsi prispevki avtorjev v zadnjem tematskem sklopu zbornika (W. L. Buehla, H. Pfuetzta, W. Beermana, J. Gerhardsa in drugih) posvečeni obravnavi različnih vidikov ideje avtopoetičnosti pri Luhmannu. Njihov skupni imenovalec je, da z dokajšnjo mero dvoma gledajo že na samo možnost uporabe kategorije avtopoetičnosti pri pojasnjevanju splošnega sistema družbe. V tej oceni prednjači že znani kritik teorije avtopoetičnega družbenega sistema W. L. Buehl. Opozarja ne le na znanstvenometodološke, temveč tudi praktičnopolitične omejitve avtopoetičnega modela družbenega sistema. Tako naj bi tu šlo zgolj za prenos miselnega modela iz biokibernetike na sociokibernetiko. Vendar ta prenos brez metodološke premostitve kibernetike (njene formalizacije) ni mogoče. Zato naj bi po Buehlu dokaj neutemeljene analogije in gole pojmovne substitucije v teoriji avtopoetičnih družbenih sistemov

vodile k nesprejemljivim socioontološkim teoretskim spekulacijam.

Predhodno poudarjena kritika ideje avtopoetičnosti v sistemske družbeni teoriji je mejni primer. Zdi se, da v celotnem horizontu kritičnih pripomb na račun Luhmannovih sistemsko-teoretskih izpeljav (binarni kod, dvojna kontingenca itd.) predstavlja (za nas nesprejemljiv) ideološki tip zavračanja teorije avtopoetičnih družbenih sistemov. Končna ocena o tem je seveda prepuščena bralcem, če so le pripravljeni poseči tudi po tovrstnem branju, ki je tudi našim družboslovnim krogom vse premalo poznano.

Franc Mali

FRANC GRAD

Novi volilni sistem z volilno zakonodajo

(Izdal Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1992)

Novi volilni sistem z volilno zakonodajo, delo uveljavljenega pravnega strokovnjaka za problematiko volilnega sistema, obsega 188 strani in je poleg Predgovora in Uvoda, razdeljeno v pet poglavij. Prvo obravnava Značilnosti in pomen volitev v sodobnih političnih sistemih, drugo Volilni sistem, tretje Volilni postopek, četrto Volitve članov državnega sveta, peto Volitve predsednika Republike. Delo vključuje tudi tri zakone: zakon o volitvah v državni zbor, zakon o državnem svetu, zakon o volitvah predsednika republike. Delo nosi pečat dveh pomenljivih razsežnosti: a) ne le teoretične, ampak tudi družbene aktualnosti in b) pravne natančnosti in pravne razlage volilne problematike.

Volilni sistemi v številnih evropskih državah so bili – glede na dolgo dobo uveljavljanja predstavniške demokracije – deležni v tujini poglobljenih razlag in pravnih osvetlitev. Iz znanih razlogov, mislim predvsem